

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Příprava dětí v MŠ pro správné držení psací potřeby

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: 7531R001 – Učitelství pro mateřské školy
Autor práce: **Martina Richterová**
Vedoucí práce: PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Richterová**
Osobní číslo: **P16000455**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Příprava dětí v MŠ pro správné držení psací potřeby**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Ověření účinnosti práce s adapterem při nácviu správného držení psací potřeby dětmi v MŠ.

Požadavky:

- studium odborné literatury
- monitorování situace na počátku docházky do MŠ
- příprava nápravného programu
- vyhodnocování výsledků akčního výzkumu

Použité metody:

- akční výzkum
- pozorování
- strukturovaný rozhovor

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. 2006. Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní. Brno: ComputerPress. Dětská naučná edice. ISBN 80-251-0977-1.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

MŠMT. 2017. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Praha, Česká republika: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/39793_1_1/

SKUTIL, Martin. 2011 Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-7367-778-7.

THOROVÁ, Kateřina. 2015 Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Psyché (Grada). ISBN 978-80-262-0714-6.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

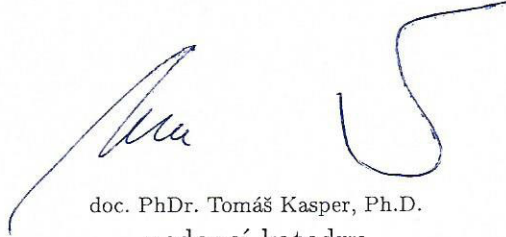
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: 11. dubna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: 24. května 2019

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. června 2018

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

21. 3. 2019

Martina Richterová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce paní PhDr. Janě Johnové, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné a přínosné připomínky, cenné rady a zejména ochotu a vstřícnost při konzultacích bakalářské práce.

Poděkování také patří celému vedení vybrané mateřské školy, která mi umožnila akční výzkum zrealizovat, zvláště pak mému mentorovi, který mi byl oporou v průběhu celého šetření.

Neméně důležité poděkování patří mé rodině, které tímto děkuji za umožnění celého studia a morální podporu při psaní bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá přípravou dětí v MŠ pro správný úchop psací potřeby za využití práce s adaptérem. Teoretickou část tvoří charakteristika dítěte předškolního věku, ve které je zahrnutý kognitivní, motorický a socializační vývoj. Dále přináší informace o přípravě dítěte na budoucí psaní a zabývá se grafomotorikou v předškolním období věku dítěte. Součástí práce je i popis adaptéru, který byl využit v nápravném programu. Praktická část se věnuje průběhu akčního výzkumu, při kterém se zjišťuje ověření účinnosti práce s adaptérem při nácviu správného držení psací potřeby dětmi v MŠ a identifikuje grafomotorickou přípravu dětí ve věku 3-6 let na základě strukturovaného rozhovoru ve vybrané MŠ. Výsledky výzkumného šetření akčního výzkumu a strukturovaného rozhovoru jsou podrobně popsány v závěrečné části práce.

Klíčová slova:

Předškolní období, práce s adaptérem, grafomotorika, jemná motorika, mateřská škola, úchop psací potřeby, akční výzkum

Annotation

The bachelor thesis deals with the preparation of children in kindergarten for proper grip of writing instruments using the work with adapter. The theoretical part consists of the characteristics of a pre-school child in which cognitive, motor and socialization development is included. It also provides information about the child's preparation for future writing and deals with graphomotorics in the pre-school age of the child. Part of the work is a description of the adapter, which was used in the corrective program. The practical part is devoted to the course of action research, which verifies the efficiency of the work with the adapter during the training of the correct possession of the writing instruments by the children in the kindergarten. It identifies the graphomotoric preparation of the children aged 3-6 based on the structured interview in the selected kindergarten. The results of the research of action research and structured interview are described in detail in the final part of the thesis.

Key words:

Preschool period, working with adapter, graphomotorics, fine motor skills, kindergarten, handwriting grip, action research

Obsah

Úvod.....	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 Charakteristika dítěte předškolního věku.....	12
1.1 Kognitivní vývoj.....	12
1.1.1 Zrakové vnímání.....	12
1.1.2 Sluchové vnímání.....	13
1.1.3 Paměť.....	13
1.1.4 Myšlení.....	13
1.1.5 Řeč.....	14
1.1.6 Fantazie a představivost.....	14
1.2 Motorický vývoj.....	14
1.2.1 Hrubá motorika.....	15
1.2.2 Jemná motorika.....	15
1.3 Socializační vývoj.....	16
2 Příprava dítěte na správné pracovní návyky a druhy úchopů psací potřeby.....	18
2.1 Správné držení těla a sezení u stolu.....	18
2.2 Výběr kreslicích a psacích potřeb.....	19
2.3 Držení psací potřeby.....	20
2.4 Jiné důležité návyky.....	23
3 Grafomotorika v předškolním věku.....	24
3.1 Uvolňovací a rozvíčovací grafomotorické cviky.....	24
3.2 Grafické prvky a grafomotorické cviky.....	26
3.3 Lateralita v předškolním věku.....	28
4 Nástavce a držáky na psací potřeby.....	30

4.1 Mini colours s adaptérem.....	30
4.2 Jiné držáky a ergonomické násadky na psací potřeby.....	31
PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
5 Cíle a výzkumné otázky.....	32
5.1 Cíl výzkumu.....	32
5.2 Výzkumné otázky.....	32
6 Metodologie výzkumného šetření.....	33
6.1. Výzkumné metody.....	33
6.1.1 Akční výzkum.....	33
6.1.2. Strukturovaný rozhovor.....	34
6.1.3. Pozorování.....	35
6.2. Charakteristika souboru šetření	35
6.3. Průběh šetření.....	36
7 Výsledky šetření	38
7.1. Výsledky akčního výzkumu.....	38
7.2. Vyhodnocování strukturovaného rozhovoru.....	50
Závěr.....	52
Seznam použitých zdrojů.....	55

Seznam obrázků

Obrázek 1: Správné sezení a držení těla u stolu,.....	19
Obrázek 2: Správný úchop psací potřeby – tzv. špetkový úchop,.....	20
Obrázek 3: Nesprávný úchop psací potřeby – křečovitě držení,.....	21
Obrázek 4: Nesprávný úchop psací potřeby – hrníčkový úchop,.....	21
Obrázek 5: Nesprávný úchop psací potřeby – nízké křečovitě držení,.....	22
Obrázek 6: Nesprávný úchop psací potřeby – špetkový úchop s palcem,.....	22
Obrázek 7: Nesprávný úchop psací potřeby – protažená hrstička,.....	23
Obrázek 8: Nesprávný úchop psací potřeby – pěstičkový úchop,.....	23
Obrázek 9: Grafomotorické cviky pro uvolnění - dráhy,.....	25
Obrázek 10: První skupina grafických prvků, cviky 1-4,.....	27
Obrázek 11: První skupina grafických prvků, cviky 5-7,.....	28
Obrázek 12: Správná manipulace s adaptérem,.....	31
Obrázek 13: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	39
Obrázek 14: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	40
Obrázek 15: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	41
Obrázek 16: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	42
Obrázek 17: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	43
Obrázek 18: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	44

Obrázek 19: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	45
Obrázek 20: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	46
Obrázek 21: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	47
Obrázek 22: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	48
Obrázek 23: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,.....	49

Úvod

Vzhledem k vývoji moderní technologie, kdy jsou upřednostňovány nejrůznější technologické přístroje, se často setkáváme i u výchovy dětí. Výchova dětí je v pozadí a rodiče na své děti a jejich výchovu nemají leckdy moc času. V tomto časovém presu současné doby rodiče zkrátka raději dítěti koupí různé moderní technologické pomůcky, jako je například iPad, tablet, mobilní telefon apod., protože se dětem nemohou dostatečně věnovat. Domnívám se, že tato skutečnost a mnoho dalších má značný vliv na vývoj dítěte. Mezi obtíže, které se objevují častěji u dětí, řadíme také nesprávný úchop psací potřeby, který později může vést ke školní neúspěšnosti. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla pro toto téma mé práce.

Tématem mé bakalářské práce je příprava v MŠ pro správné držení psací potřeby a cílem je ověření účinnosti práce s adaptérem při nácviku správného držení psací potřeby dětmi v MŠ.

Bakalářská práce je dělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zabývám čtyřmi hlavními kapitolami. První kapitola popisuje charakteristiku dítěte předškolního věku. Ve druhé kapitole se věnuji přípravě dítěte na správné pracovní návyky a druhým úchopům psací potřeby. Třetí kapitola se zabývá grafomotorikou v předškolním věku a poslední kapitola teoretické části seznamuje s nástavci a s držáky na psací potřeby.

V praktické části jsou uvedené cíle a výzkumné otázky, které byly vytyčené pro praktickou část práce. Dále jsou v této části popsány i metody, které jsou využity pro realizaci celého výzkumu. V závěrečné části je popsán celý průběh akčního výzkumu a také výsledky výzkumného šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Obecně je toto období označováno za radostné pro dítě a pro rodiče a bývá vůbec nejpříjemnější fází lidského života. „*Období předškolní je nejpozoruhodnější etapou vývoje lidského jedince, spojuje vše, co bylo u dítěte vrozeno s tím, co se výchovou a učením stane zlatým mostem k budoucí dospělé osobnosti. Je to doba, na kterou si již v dospělosti vzpomínáme, ke které se vracíme, která zanechává v naší paměti již mnohé stopy.*“ (Lisá, Kňourková 1986, s. 174).

Thorová (2014, s. 381) ve shodě s Vágnerovou (2000, s. 102) definuje předškolní období dítěte jako období mezi třetím až šestým rokem věku dítěte. Konec tohoto období však není určen pouze fyzickým věkem, nýbrž sociálním mezníkem, tedy nástupem dítěte do školy. (Thorová 2014, s. 381). Avšak Langmeier a Krejčíková (2006, s. 87) označují předškolní období dítěte již od narození (leckdy i včetně prenatálního vývoje) až po nástup dítěte do povinné školní docházky.

1.1 Kognitivní vývoj

O kognitivním rozvoji hovoříme jako o zrakovém a sluchovém vnímání, paměti, myšlení, představ, řečových dovedností a citových procesů. V mateřské škole (dále též MŠ) je velký přísun nových vjemů, jako je nové prostředí, hračky, děti a jejich způsob komunikace, učitelky a jejich požadavky na skupinu a jednotlivce. Nové podněty nutí dítě k přemýšlení, zapamatování a také jsou podporou kognitivní složky řeči.

1.1.1 Zrakové vnímání

Pomocí zraku se seznamujeme s okolním světem, v pozdějším věku i s ostatním prostřednictvím obrázků, knížek, fotografií, filmů apod., proto je velmi důležité, aby dítě mělo mnoho podnětů zrakové vnímání rozvíjet.

Zrak je považován za jeden z hlavních činitelů při nácviu psaní a čtení. Právě rozvoj zrakového vnímání řadíme do přípravné části ve výuce čtení a psaní. Pokud je

zrakového vnímání v tomto věku nedostatečně rozvinuté, je velká pravděpodobnost, že dítě bude mít obtíže při osvojování těchto dovedností.

V mateřské škole by paní učitelky měly dát dítěti dostatečný prostor a podněty ke správnému rozvoji zrakového vnímání. Příklady na činnosti podporující rozvoj zrakové vnímání v předškolním věku dítěte jsou: skládání puzzlí, domalovánky, pexeso, hledání a třídění předmětů dle určitého hlediska, hledání rozdílů, hledání stejných dvojic, hledání stejného tvaru a mnoho dalších. (Kutálková 2010, s. 48-56)

1.1.2 Sluchové vnímání

Sluch patří do jednoho z hlavních prostředků dorozumívání se a výrazně ovlivňuje řeč. Sluchové vnímání se rozvíjí již od prenatálního období, kdy dítě vnímá hlas matky a zvuky okolí. V dalších období života se sluch výrazně zdokonaluje. Dítě dokáže rozpoznat zvuky příjemné od nepříjemných, učí se naslouchat ostatním a rozlišuje ostatní hlasy a zvuky. V prvopočátku dítě vnímá řeč jako celek, v pozdějším věku dokáže rozpoznat slova, slabiky, hlásky.

Sluchové vnímání je nutné rozvíjet právě v předškolním věku dítěte. Zde jsou návrhy činností podporující jeho rozvoj: básničky, písničky, říkadla, rytmická cvičení, orientace pouze sluchem, počet zvuků, zvuky stejné a podobné, nahlas, potichu šeptem a další. (Kutálková 2010, s. 60-65)

1.1.3 Paměť

Paměť bývá mezi třetím a pátým rokem bezděčná¹. Kolem pátého roku věku dítěte nastupuje paměť záměrná, která je řízená cíleně. Období předškolního věku dítěte provází paměť mechanická, která umožňuje základ přijímání informací, nejčastěji těch, které se často opakují. Další významnou roli v předškolním věku hraje paměť konkrétní, kdy si dítě zapamatuje spíše konkrétní situaci, nikoli její popis. Pro úroveň kvality a délku paměti je rozhodujících několik faktorů, jako jsou například emoce, zdravotní stav dítěte, události či činnosti, které dítě provázejí. (Kotátková, Průcha 2013, s. 98)

1.1.4 Myšlení

Myšlení dítěte v předškolním věku se vztahuje na to, co právě probíhá, co se děje a čeho se dítě právě účastní. Přemýšlí a věnuje se tomu, co právě vnímá a na konci

1 Neúmyslný, nahodilý druh paměti. Dítě se učí nenásilně, pamatuje si, aniž by to byl jeho záměr.

předškolního období dokáže zobecnit určité předměty či situace. Myšlení v tomto období se vyznačuje především tzv. egocentrismem – dítě si myslí a předpokládá, že tak jak o věci přemýšlí ono, o nich přemýšlí i druzí. (Koťátková, Průcha 2013, s. 98)

1.1.5 Řeč

Řeč je nejdůležitější a nabývá rozsahu a kvality právě v předškolním období, tedy od tří do šesti let. Dítě má schopnost již od narození plně vnímat řeč, kterou je obklopeno a umí tuto řeč postupně napodobit – komunikační zkušenosti. Od vnímání řeči se dostává až k vlastnímu řečovému projevu (první slova, věty, gesta). To je podloženo tím, že dítě v prvních dnech svého života začleněno do určitého sociálního prostředí plného podnětů. V tomto období prudce stoupá slovní zásoba a tříleté dítě dosahuje až 900 slov. Ve věku pěti je u většiny dětí osvojen mateřský jazyk a dítě ovládá 2 500 slov. V tomto věku dítě rozvíjí i gramatickou složku – dlouhé, složitější věty, skloňování podstatných jmen, přídavných jmen a zájmen apod. (Koťátková, Průcha 2013, s. 38-41)

1.1.6 Fantazie a představivost

Velmi důležitý a harmonizující význam má v předškolním věku také fantazie a představivost. Dítě si realitu upravuje pro svou potřebu, aby se pro něj stala realita přijatelná a smysluplná. Tento způsob úpravy skutečnosti se nazývá konfabulace. Konfabulaci však doprovází aktuální stav dítěte (zdravotní stav, zralost dítěte, aktuální citové ladění apod.). Fantazie má taktéž pro dítě relaxační a emocionálně příznivý účinek. Mezi další způsoby projevu dětské fantazie se řadí tzv. animismus event. antropomorfismus. Tento projev skutečnosti usnadňuje dítěti lepší orientaci v poznávání okolního světa. (Vágnerová 2000, s. 106-107)

1.2 Motorický vývoj

Do oblasti motorického vývoje lze zařadit celkovou obratnost dítěte, označuje tedy souhrn veškerých pohybů živého organismu. S motorickým vývojem velmi úzce souvisí i vývoj řeči. Tedy při opožděném motorickém vývoji je zcela jisté, že bude opožděn i vývoj řeči. Proto by se měl klást důraz na rozvoj hybnosti celého těla – hrubá motorika, na obratnost ruky – jemná motorika a taktéž i na obratnost mluvidel – motorika mluvních orgánů. Jedná se tedy o nejdůležitější předpoklady pro úspěšné

psaní. Do motorického vývoje lze také zařadit celkové pojetí vlastního těla. „*Dítě je schopné vnímat části svého těla, rozpoznat levou a pravou stranu, rozpoznat směr; např. dolů, nahoru, přes, nad, atd., a umístění, např. v, na, nad, ve vztahu k vlastnímu tělu.*“ (Andersenová, Fischgrundová, Lobascherová 1993, s. 13)

1.2.1 Hrubá motorika

O hrubé motorice hovoříme jako o pohybech celého těla a pohybech velkých svalových skupin. V předškolním období věku dítěte nastávají změny a dítě začíná postupně ovládat jednotlivé části těla. Zvládnutí hrubé motoriky je velmi významný mezník pro celkový rozvoj dítěte. Dovednosti směřující na tuto oblast napomáhají dítěti v budování sebedůvěry, zdokonalování a koordinaci pohybů. Pohybové aktivity podporují senzomotorický vývoj a přispívají tak k lepším návykům v oblasti denního režimu – dostatečný spánek, pestrá strava apod.

Na začátku předškolního období by mělo být dítě schopno chodit po schodech dolů s dopomocí. V průběhu třetího roku života by si tuto dovednost měl osvojit a mělo by být schopné ji vykonávat i bez dopomoci. Při skákání a poskocích nejsou pohyby nohou totožné, ale obě nohy provádí pohyb různě a dopad není proveden souoř, ještě tedy není pohyb plně koordinovaný. Dítě je schopné kopnout do velkého míče i středního míče, ale kopnutím cíleně nedokáže určit směr a cíl. Dochází také k rozvoji chůze a běhu, zlepšuje se koordinace horních a dolních končetin a pohyb se rytmizuje. Dítě by mělo být schopno na velmi krátkou chvíli udržet rovnováhu na jedné noze. (Allen a Marotz 2002, s. 99-131)

Dítě v předškolním věku by mělo bez obtíží zvládnout následující: udržování rovnováhy, běh, skok na jedné noze, běh poskočný, skok snožmo, chytání, házení. (Andersenová, Fischgrundová, Lobascherová 1993, s. 14) Dále by mělo ovládat základní sebeobslužné činnosti, jako je například oblékání, svlékání, hygiena, udržovat pořádek, stolovat, uklízet po sobě a další. (MŠMT, 2017)

1.2.2 Jemná motorika

Jemná motorika zahrnuje pohyby, při kterých jsou aktivovány malé svalové skupiny, týká se tedy především obratnosti rukou, ale také mluvidel. Vývoj obratnosti rukou a mluvidel je velmi úzce spjato a nelze tyto dvě složky od sebe oddělit. Tuto

skutečnost lze uvést na příkladu, kdy dítě začne říkat svá první slůvka v době, kdy začíná chodit a lépe mluvit a artikulovat v době, kdy dítě začíná kreslit. (Kutálková 2010, s. 22)

Ke každodenním činnostem potřebujeme jemné, přesné pohyby. Jemná motorika je tedy důležitým předpokladem pro psaní a schopnost sebeobsluhy – oblékat se, najít se, vyčistit si zuby apod. K termínu jemné motoriky řadíme ještě tyto pojmy: koordinace jemných pohybů a senzomotorika. Koordinace jemných pohybů znamená schopnost provádět jemné pohyby pomocí ruky a zraku (krájení, stříhání, lepení, stisknutí tlačítka a podobně). Senzomotorika je schopnost pochopit, jaký má dítě vztah k okolním předmětům a celého prostoru.

Jemná motorika patří k velmi významné oblasti související s nácvičkou správného držení psací potřeby a dále samotného psaní, proto je velmi důležité jemnou motoriku v mateřských školách u dětí rozvíjet a být v ní důslední. Při rozvoji jemné motoriky postupujeme vždy od velkých pohybů k menším, začínáme tedy s velkými předměty, se kterými dítě dokáže snadněji manipulovat. S postupem vývoje svalů ruky přidáváme předměty menších rozměrů. Pro dítě je nejlepší připravit takové prostředí, kdy bude mít možnost procvičovat jemnou motoriku nenásilně, tedy ne cíleně – zavazování tkaniček, zapínání zipů, zavírání dveří (každodenní činnosti dítěte, které je budou provázet po celý život). Avšak dítěti také připravujeme cílené procvičování jemné motoriky, nabídnout můžeme: práci se stavebnicí, různé skládky, puzzle, stříhání nůžkami, trhání papíru, přelévání vody, navlékání korálků či předmětů různých rozměrů, výtvarné činnosti s netradičními materiály a mnoho dalšího. (Andersenová, Fischgrundová, Lobascherová 1993, s. 27-38)

1.3 Socializační vývoj

Jedná se o sociologický, sociálně psychologický a pedagogický pojem, který se vyznačuje začleňováním jedince do společnosti, kdy si jedinec osvojuje její hodnoty, normy, chování a učí se přijímat nové sociální role, které se mění v průběhu celého života. Socializace probíhá po celý život. Předškolní období může být chápáno jako kritické období, pokud se jedná o osvojování a posilování sociálních kontrol a rolí. (Langmeier, Kejčiková 2006, s. 94)

Langmeier a Krejčíková (2006, s. 93) uvádí tři vývojové aspekty socializačního procesu, tj. vývoj sociální reaktivity, vývoj sociálních kontrol a osvojení sociálních rolí.

Nejpodnětnějším a velmi významným prostředím primární socializace dítěte zůstává stále rodina. Uvádí dítě do společenství lidí (Langmeier, Krejčíková 2006, s. 93). Rodina udává dítěti základní směr, hranice, pravidla a normy, jimiž se společnost řídí. Pro dítě jsou rodiče vzorem, se kterým má snahu se identifikovat, jejich způsob chování je dítětem přijímáno jako správné. Velmi výrazným faktorem je tedy způsob výchovy dítěte, ať už je to výchova liberální, demokratická či autoritativní. Dalším rozhodujícím faktorem jsou individuální zvláštnosti a vývoj každého dítěte.

Obecně lze uvést, že v předškolním období se postupem času uvolňuje fixace na rodinu a na dospělé obecně. Dítě začíná navazovat kontakt se svými vrstevníky, přičemž preferencí výběru zůstávají shodné zájmy a potřeby. V tomto věku se dítě učí jak soupeřit, tak kooperovat. (Vágnerová 2000, s. 133)

2 Příprava dítěte na správné pracovní návyky a druhy úchopů psací potřeby

Je velmi důležité učit dítě v předškolním věku správného sezení při kreslení či jiných činnostech, které dítě vykonává u stolu, správně držet tužku a být uvolněné. Tyto faktory významně ovlivňují jeho výkony v pozdějším věku ve škole při psaní, či čtení. Jednou z prevencí ortopedických a očních vad je správná volba židle a stolu. S výběrem psací potřeby souvisí i přiměřený tlak, který je u každé psací, či kreslicí potřeby jiný. Učitel může dítěti připravit ideální prostředí k tomu, aby se návyky naučilo správně, nicméně k tomuto období bezpochyby patří i vnější ovlivňování dítěte, tedy správná motivace. (Bednářová, Šmardová 2011, s. 48)

2.1 Správné držení těla a sezení u stolu

Každé dítě by se mělo naučit správného sezení u stolu, které později bude velmi důležité v prvopočátku čtení a psaní. Sezení by pro dítě mělo být pohodlné, avšak pevné a ustálené. Dítě sedí na celém sedadle, nohy jsou vedle sebe a jejich rozpětí by měly být cirká dvě dětské pěstičky, chodidla by se měla dotýkat podlahy, trup je vzpřímený a mírně nakloněný dopředu, avšak hrudník se nesmí opírat o hranu lavice (může to způsobit horší krevní oběh a omezit pracovní výkonnost). Hlava by měla být mírně skloněná a v prodloužení osy těla, vzdálenost očí od papíru by měla být v rozsahu 2530 centimetrů, lokty jsou opřeny volně o lavici. Neméně důležité je také správný výběr velikosti dětského nábytku, který by měl splňovat určitá kritéria. Veškeré ostatní odchylky od správného držení těla vedou k přetěžování svalové soustavy.

Je nutné zařazovat také malé přestávky, protahování, uvolnění, které jsou prevencí proti únavě. Učitel by měl působit v roli pozorovatele a měl by neustále kontrolovat správné držení těla a sezení, popřípadě dítě opravovat. (Bednářová, Šmardová 2011, s. 49)

Obecně však musíme zmínit skutečnost, že dítě v předškolním věku ještě nezvládá průpravu správného sezení u stolu, tudíž vhodnější pro dítě je, aby u činnostech stálo či sedělo na zemi.

*Obrázek 1: Správné sezení a držení těla u stolu,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

2.2 Výběr kreslicích a psacích potřeb

Výběr kreslicích a psacích potřeb výrazně ovlivňuje celkový grafický výkon dítěte. Při výběru se zaměřujeme především na účel použití, tedy pokud je potřeba zakrýt celá plocha, volíme barvy prstové, vodové či temperové a pastelky s širší stopou. Pokud budeme zařazovat cvičení k rozvoji grafomotoriky, volíme pastelky či tužky. Na kreslení volíme formáty o velikosti A3, A2 a jako nejmenší formát bychom měli používat A4.

Vhodné je vybírat měkčí psací prostředky, které dobře vedou stopu a dítě tak nemusí vynaložit příliš velké úsilí nadměrným tlakem. Kreslicí a psací náčiní vybíráme podle jeho tvaru, který dítěti umožní jeho správné držení. Tudíž nejsou vhodné příliš široké křídly, psací potřeby s širokým tvarem, či například čtverhranné tvary psacích potřeb, které znesnadňují špetkový úchop.

Jako vhodná volba je psací či kreslicí náčiní běžného objemu, které odpovídá i rozměrům dětských prstů. Lze také použít tzv. trojhranný program, kdy tužka, pastelka či štětec má trojúhelníkový průměr a každá ze tří stran je oporou pro jeden prst.

2.3 Držení psací potřeby

Na správné držení a úchop psací potřeby je třeba dbát již od doby, kdy dítě začíná kreslit. Správný úchop psací potřeby je tzv. špetkový úchop, který by měl být navozený po třetím roce věku dítěte.

„Tužka leží na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku.“ Prsty i celá ruka by měla být uvolněná bez křeče, ukazovák by neměl být prohnutý a prsty by měly být vzdáleny od hrotu tužky přibližně 3-4 centimetry, nemohou být přímo u hrotu.

Navodit správný špetkový úchop lze pomocí cvičení jemné motoriky. (Bednářová, Šmardová 2011, s. 50)

*Obrázek 2: Správný úchop psací potřeby – tzv. špetkový úchop,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

V dnešní době se objevuje u dětí celá řada špatného držení psací potřeby. Veškeré úchopy, které se liší od špetkového úchopu, považujeme za nesprávné. Mezi nejčastější nesprávné úchopy řadíme křečovitý úchop, hrníčkový úchop, nízké křečovité držení, špetkový úchop s palcem, úchop s protaženou hrstičkou a pěstičkový úchop. Tyto typy úchopu nějakým způsobem znesnadňují správnost a bezchybnost psaní. Taktéž se později může projevit zvýšenou únavou, bolestí ruky a zvýšenou chybovostí ve psaní.

*Obrázek 3: Nesprávný úchop psací potřeby – křečovitě držení,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

Tento typ nesprávného úchopu zobrazuje křečovitě držení psací potřeby. Palec a ukazovák drží tužku příliš křečovitě, to způsobuje velký tlak na tužku a z toho důvodu se ukazovák výrazně prohýbá. Větší křeč ruky může způsobovat právě bolestivost a| zvýšenou únavu.

*Obrázek 4: Nesprávný úchop psací potřeby – hrníčkový úchop,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

Tento typ nesprávného úchopu psací potřeby znázorňuje palec, který drží tužku, prsteníček podpírá a prostředníček s ukazovákem jsou položeny seshora.

Na obrázku č. 5 je znázorněn nesprávný úchop psací potřeby, kdy palec i ukazovák drží tužku příliš křečovitě, a kladou tak na tužku příliš velký tlak. To

zapříčiňuje, že se ukazovák prohýbá. Taktéž je tužka držena příliš nízko, tedy blízko hrotu.

*Obrázek 5: Nesprávný úchop psací potřeby – nízké křečovitě držení,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

Obrázek č. 6 znázorňuje sice špetkový úchop, ale palec je příliš vysunutý a ohnutý přes tužku, tudíž tento typ úchopu řadíme do nesprávného. Mnohdy ale tato

*Obrázek 6: Nesprávný úchop psací potřeby – špetkový úchop s palcem,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

odchylka není brána jako důležitá a paní učitelky tento typ úchopu považují za správný.

*Obrázek 7: Nesprávný úchop psací potřeby – protažená hrstička,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

Tento typ nesprávného úchopu je nazývám protaženou hrstičkou, protože prsty oproti správnému úchopu jsou protaženy a podpírá je prsteníček.

*Obrázek 8: Nesprávný úchop psací potřeby – pěstičkový úchop,
zdroj: Jak správně psát, 2015*

Při tomto úchopu je palec ohnutý přes tužku a ostatní prsty jsou sevřeny v pěstičku.

2.4. Jiné důležité návyky

Křivánek a Wildová (1998, s. 71) uvádí další důležité návyky, které budou ovlivňovat kvalitu psaní. Mezi ně patří: natočení psací podložky, osvětlení plochy, uspořádání plochy, doba, kterou dítě činnost vykonává.

3 Grafomotorika v předškolním věku

„Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, které jsou vykonávány při psaní a kreslení.“ Při kreslení a následném psaní je zapotřebí, aby dítě vykonávalo takové pohyby, které jsou založeny na koordinaci oka a ruky. Právě při vývoji grafomotoriky se koordinace zdokonaluje a umožní tak dítěti pomocí psacího náčiní ztvárnit graficky svět kolem sebe.

Obecně lze zmínit, že grafomotorika se u každého dítěte vyvíjí individuálně, ale vývoj je dán i fyziologicky. U dětí stejného věku se převážně objevují podobné znaky kresby i grafomotorický vývoj by měl být na podobné úrovni. (Grafomotorika, 2019)

3.1. Uvolňovací a rozvíčovací grafomotorické cviky

Dostatečně uvolněná ruka při kreslení a následně při psaní má významný vliv nejenom na grafický výkon dítěte, ale významně ovlivňuje i chuť kreslit. Při nadměrném tlaku psacího náčiní na podložku bývá dítě brzy unavené, ruka ho bolí, a tudíž grafické činnosti nevyhledává.

Kreslení by pro dítě mělo být radostí, zábavou a činností dobrovolnou. Mělo by probíhat v příjemné, uvolněné atmosféře, nikoli aby se dítě cítilo napjaté a nedostalo se do nepříjemné činnosti spojené s nedoceněním výkonu. Pokud tato situace nastane, je téměř nemožné ruku uvolnit, dítě bude v křeči a ve stresu. Při kreslení je pro dítě velmi důležitá i motivace a podpora dospělých.

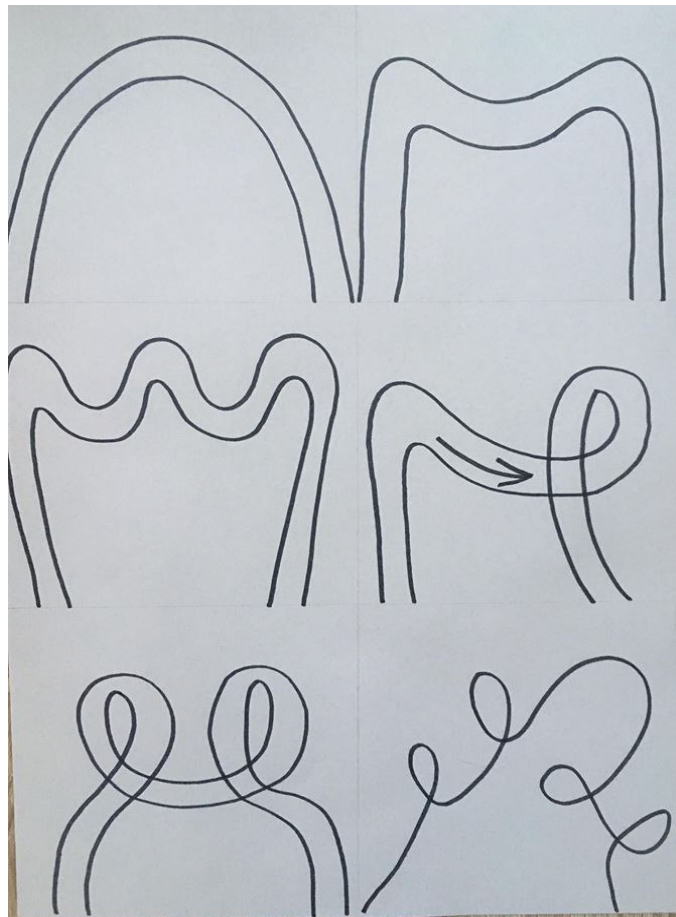
„Uvolnění ruky ovlivňuje celková koordinace pohybů, zapojení jednotlivých kloubů a svalových skupin do grafické činnosti: od pohybu vycházejícího z ramenního kloubu až po koordinaci jemných pohybů.“ (Bednářová, Šmardová 2001, s. 55)

Charakteristické pro uvolňovací cviky je, že dítě má jasně stanovenou, kudy přesně má stopu vést. Prostor je vymezen zpočátku dvěma liniemi, kdy je náročnost na koordinaci menší, později se obtížnost zvyšuje.

Bednářová a Šmardová (2011, s. 58-61) rozdělují uvolňovací grafomotorické cviky dle náročnosti na koordinaci. Do první skupiny uvolňovacích grafomotorických cviků jsou zařazovány cviky pro dítě méně náročné na koordinaci. Tyto cviky je vhodné

nazvat jako závodní dráhy, kdy rychlejší jízda auta na závodní dráze dítěti pomůže snáz uvolnit ruku a nepřerušovat linii. Příklady drah jsou uvedeny dle stupňující obtížnosti, kdy zpočátku jsou dráhy pouze půlkruhovitě, bez žádných zatáček a záhybů. Náročnost drah se postupně zvyšuje různými záhyby a náročnost první skupiny je završená zvládnutí smyčky a více smyček na dráze a linie dráhy je užší.

Pohyb je veden vždy zleva doprava a dítě by mělo projíždět dráhu plynule, bez přerušování. Plynulost se zvyšuje opakovaným projížděním dráhy. Neusilujeme a přesnost, nýbrž právě o plynulost a koordinovaný tah. Pokud tento požadavek je pro dítě příliš náročný, je vhodné nejdříve dráhu projet prstem a až poté s tužkou. Lze také vyrobit plastickou dráhu, kdy se dítě neorientuje pouze zrakem, ale vede ho hmatový vjem.

Obrázek 9: Grafomotorické cviky pro uvolnění - dráhy,
zdroj: vlastní – byla vytvořena předloha na základě podkladu
od Bednářové, Šmardové, 2011

Do druhé skupiny uvolňovacích grafomotorických cviků patří cviky náročnější na koordinaci, kdy jde především o obtahování jednotázných cviků, ale řadí se sem i nejjednodušší grafomotorické cviky. Opět se dítě snaží o plynulý, nepřerušovaný pohyb tužky na papíře a linku obtahuje opakovaně. Do této skupiny lze zařadit i kruhy, kdy kruh stane uvolňovacím cvikem až tehdy, kdy je při jeho kreslení zcela zautomatizován. Aby kreslení kruhů bylo pro dítě zábavnější, lze z něho vytvářet různé obrazce. Každou kresbu dítě kreslí na jeden papír minimálního formátu A4. Výhoda těchto cvičení je uvolnění všech kloubů, které jsou zapojené při kreslení a následném psaní.

Třetí skupina uvolňovacích grafomotorických cviků předpokládá již určitou zručnost a zvládnutí takových cviků, ze kterých se skládá písmo. Zde už je nutný předpoklad osvojeného plynulého pohybu na papíře a zautomatizování směru pohybu na papíře zleva doprava. Tyto cviky se neřadí již do uvolňovacích cviků, ale do grafomotorických cviků rozvíjejících grafomotorickou a vizuomotorickou koordinaci.

3.2 Grafické prvky a grafomotorické cviky

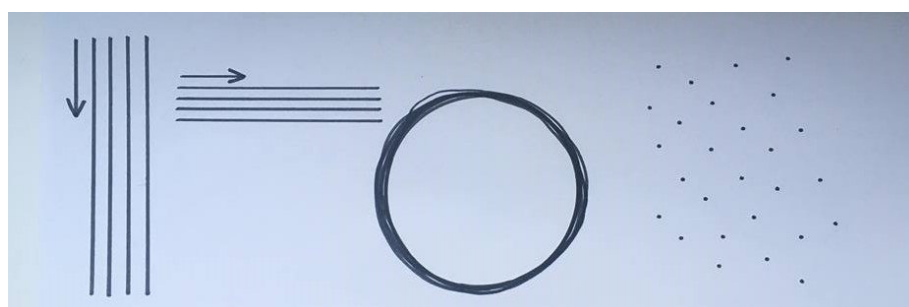
Grafické prvky a grafomotorické cviky velmi úzce souvisí s vývojem kresby. Znalost posloupnosti všech grafomotorických prvků a cviků je velmi důležitá, pokud chceme dítě v tomto směru rovnoměrně rozvíjet.

Pokud je cílem spontánní kresba nějaké zážitku či pocitu, lze dítě namotivovat náhodně, bezúčelně. Pokud však dítěti dáváme cílené grafomotorické cviky a prvky, které podporují grafomotorický vývoj, mají určitá pravidla a kritéria posloupnosti, která bychom měli respektovat. Na trhu existuje celá řada pracovních listů, či publikací, které respektují grafomotorický vývoj a jsou správně řazeny za sebou. Na druhé straně existuje i řada publikací, které se věnují grafomotorice a jsou napsány a řazeny chybně, tedy nerespektují pravidla posloupnosti grafomotorického vývoje.

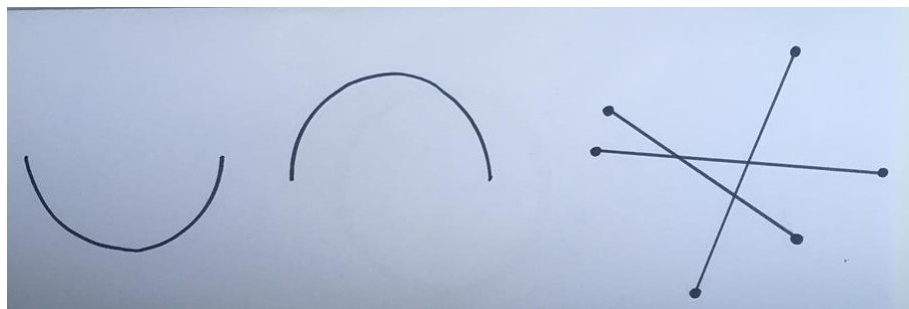
Proto je tedy velmi důležité zachovat posloupnost grafomotorického vývoje dle individuálních zvláštností každého dítěte. Každá osoba je jedinečná a výjimečná, proto nejruznější odchylky od „normy“ nejsou zvláštností a nevykazují u dítěte zpomalený, či zrychlený vývoj. (Bednářová, Šmardová 2011, s. 62)

Bednářová a Šmardová (2011, s. 63-74) rozdělují grafické prvky též do čtyř základních skupin, které obsahují prvky se zvyšující náročností na koordinaci. U každého prvku ze všech čtyř skupin lze zvýšit obtížnost například při zmenšení velikosti, zvýšení hustoty čar, snižování podpůrných technik a jejich postupné vynechávání, střídání velikostí a tvaru apod.

První skupina prvků je charakteristická především pro věkové období 3 až 4,5 let. Do první skupiny jsou zařazeny grafické prvky, které jsou vývojově nejnižší, koordinované, záměrně vedené prvky. Patří sem především rovná čára, nejdříve svislá, poté vodorovná a později se čára uzavírá do kruhu. Dále do první skupiny grafických prvků patří kreslení teček, oblouky a šikmé čáry pomocí opěrných bodů. Důležité je, že všechny tyto prvky vychází vždy z pohybu ramenního kloubu. V praktické části se zaměřím pouze na první skupinu grafických prvků, tedy cviky 1-7, a z tohoto důvodu přikládám náhled, jak tyto grafické prvky vypadají. Další dvě skupiny jsou příliš náročné pro zvolenou sledovanou věkovou skupinu, tudíž se o nich pouze zmíním.

*Obrázek 10: První skupina grafických prvků, cviky 1-4,
zdroj: vlastní – byla vytvořena předloha na základě podkladu
od Bednářové, Šmardové, 2011*

*Obrázek 11: První skupina grafických prvků, cviky 5-7,
zdroj: vlastní – byla vytvořena předloha na základě podkladu
od Bednářové, Šmardové, 2011*

Druhá skupina grafických prvků je určená pro věkové období 4 až 5,5 let. Pro tyto prvky je zapotřebí, aby dítě zvládalo širší škálu koordinovaných pohybů a aby udržovalo vzdálenost mezi určitými liniemi. Mezi základní prvky druhé skupiny patří nejčastěji spirála, vlnovka, spojování bodů šikými čarami, či kreslení zubů mezi opěrné body.

Třetí a čtvrtá skupina grafických prvků je považována za nejnáročnější grafické prvky, které už jsou předstupněm psaní. Jedná o se okruh prvků, které jsou charakteristické zejména pro konec předškolního období, případně počátek školního období. Do těchto skupin lze zařadit horní a spodní smyčky, horní a spodní oblouky s vratným tahem, horní a dolní zátrh, horní a spodní klička, srdcovka a po zvládnutí jednotlivých prvků lze zařadit i střídání velikostí.

3.3 Lateralita v předškolním věku

Pojem lateralita pochází z latinského *lateralis* = ležící na straně, boční a jde o vztah organismu pravé a levé strany a o odlišnost pravého a levého z párových orgánů. Orgán, který je užívaný přednostně se nazývá vedoucím orgánem a druhý je tzv. pomocným orgánem. Jedná se tedy o jakousi dominanci a převahu jednoho z orgánů, převahu jedné z obou hemisfér pro různé činnosti.

Lateralitu lze rozdělit na dva typy. První typ je dle stupně, tzn. zda je lateralita výrazně vyhraněná jako pravorukost, či levorukost, poté méně vyhraněná pravorukost, či levorukost a také se do tohoto typu řadí lateralita nevyhraněná, neurčitá. Druhý typ je podle vztahu mezi lateralitou ruky a oka, tzn. lateralita souhlasná, kdy je dominance pravé/levé ruky a pravého/levého oka, lateralita neurčitá, kdy jsou různé varianty

a nelze uvést, která dominance převažuje, a lateralita zkřížená, kdy je dominance pravé ruky a levého oka a naopak, zkřížená.

Ve vývoji dítěte je postup lateralizace velmi pozvolný. V prvních měsících života dítěte do čtyř let věku dítěte se střídají období symetrického i asymetrického užívání rukou. Po čtvrtém roce života už začíná dítě jednu ruku užívat přednostně, v pěti až sedmi letech se lateralita začíná upevňovat a vyhraňovat, zcela se ustálí až kolem desátého roku života.

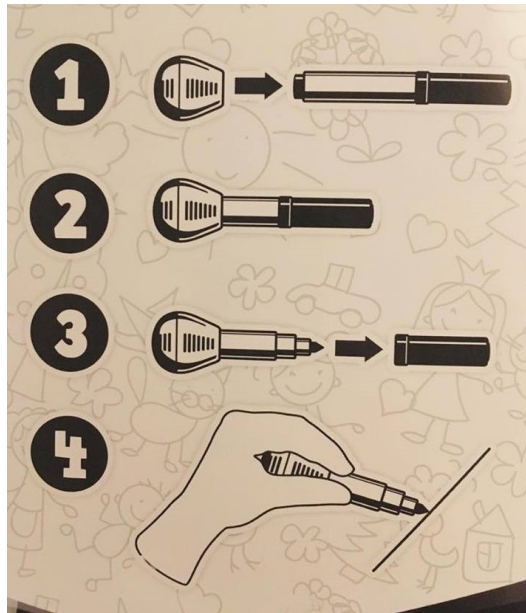
V současnosti mnoho rodičů žádá o posouzení laterality u svého dítěte v poradenských zařízeních. Posuzování laterality by mělo být součástí vyšetření školní zralosti. Abychom mohli posoudit lateralitu dítěte, potřebujeme souhrn určitých informací. Tyto informace lze získat při sledování spontánní kresby dítěte, při úchopu tužky, kdy sledujeme tlak, plynulost a mnoho dalších faktorů. Dále z anamnézy rodiny, při spontánních činnostech dítěte a při zkoušce laterality. (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 39-41)

4 Nástavce a držáky na psací potřeby

V současné době je řada nejrůznějších nástavců a držáků na tužky, které napomáhají dětem k nácvičku správného držení psací potřeby. Nástavce a držáky jsou z vyráběny z různých materiálů, jako je například plast, dřevo, guma apod. Tyto pomůcky jsou většinou tvarované pro malou, dětskou ruku a jsou vyráběny jak pro praváky, tak leváky.

4.1 Mini colours s adaptérem

Tato originální pomůcka je vyrobena společností Centropen. Jedná se o pomůcku na podporu nácvičku správného držení psací potřeby a správných grafomotorických návyků vůbec. Doporučený věk pro používání adaptéru je od předškolního období až po I. stupeň základní školy. Rozměrově je vyroben přesně pro dětskou ruku. Tato pomůcka je doporučována k využití v pedagogicko-psychologických poradnách, které se také zaměřují na odstraňování grafomotorických obtíží, dále také v mateřských školách, ve školní družině, ale také i v rodině k běžnému rozvoji grafomotorických dovedností. Tato pomůcka se většinou prodává v balení, které obsahuje: osm mini značkovačů a čtyři adaptéry. Značkovač obsahuje vypratelný inkoust, ventilační chránítka, kuželový hrot a šířka stopy je 1-5 mm (Centropen, 2019).

Obrázek 12: Správná manipulace s adaptérem,
zdroj: příbalový leták k výrobku

4.2 Jiné držáky a ergonomické násadky na psací potřeby

Mezi další násadky na psací potřeby, které napomáhají ke správnému nácviku úchopu psací potřeby lze zařadit tyto: The Claw Grip medium nástavec, GripSharp Pencil Grip, Classic Ridged Grip nástavec, The minigrip (STETRO) nástavec, Extreme gel grip nástavec, Extreme gel grip nástavec, The classic triangle grip nástavec, The Pencil grip metallic nástavec, The crossover grip, pěnová koule, držák na propisku, kulatý držák, pomůcka na nácvik opozice palce (Pomůcky na rozvoj grafomotoriky a psaní, 2014).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Cíle a výzkumné otázky

Správný úchop psací potřeby patří k souboru dovedností a schopností školní připravenosti dítěte pro úspěšný vstup na základní školu. Je třeba zmínit, že v současné době více jak polovina dětí nastupujících do povinné školní docházky nezvládá správný úchop psací potřeby, což může v budoucnosti vést ke školní neúspěšnosti a dalším obtížím dítěte ve vzdělávacím procesu. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zpracovat výzkumné šetření zaměřené na nácvik správného úchopu psací potřeby pomocí adaptéru.

5.1 Cíl výzkumu

Praktická část byla zrealizována s následujícími cíli:

- 1) Ověření účinnosti práce s adaptérem při nácviku správného držení psací potřeby dětmi v MŠ.
- 2) Identifikace grafomotorické přípravy dětí ve věku 3-6 let na základě strukturovaného rozhovoru ve vybrané MŠ.

5.2 Výzkumné otázky

K naplnění výše uvedených cílů byly zvoleny následující výzkumné otázky.

Výzkumné otázky k cíli č. 1

1. Jaký je výchozí stav úchopu psací potřeby u sledované skupiny dětí předškolního věku na začátku monitorovaného období?
2. Jaké změny v úchopu psací potřeby byly zaznamenány při závěrečném šetření po uplynulém monitorovaném období?

Výzkumná otázka k cíli č. 2

3. Jaké metody a pomůcky pro rozvoj grafomotoriky využívají paní učitelky ve vybrané MŠ?

6 Metodologie výzkumného šetření

Tato kapitola seznamuje s metodami, které jsem ve své práci použila. Je to zejména akční výzkum, strukturovaný rozhovor a pozorování. Pomocí těchto metod jsem se snažila naplnit předem vytyčené cíle této práce. Stejně tak je důležitá i charakteristika respondentů, u kterých byl akční výzkum prováděn.

6.1. Výzkumné metody

Pro realizaci praktické části jsme využili metody akční výzkum, strukturovaný rozhovor a pozorování.

6.1.1 Akční výzkum

V literatuře se objevuje nespočet definic pro termín akčního výzkumu. Proto je velmi obtížné uvést pouze jednu univerzální definici pro tento termín. Za zakladatele akčního výzkumu je považován německý psycholog Kurt Lewin. Termín „action research“ je v českém jazyce překládán právě jako „akční výzkum“, „výzkum jednání“. Kurt Lewin považoval výzkumnou činnost jako součást každodenní praxe, při které by se měla zlepšovat kvalita vzdělávání. Způsob realizace akčního výzkumu spočívá ve spirále cyklu plánování, jednání, pozorování a reflektování (Loučková, 2001)

Akční výzkum klade značný důraz na pedagogickou praxi a umožňuje zavádění změn. Změny vedou ke zvyšování kvality poskytovaného vzdělávání a zlepšování činnosti pedagogických pracovníků a ostatních účastníků, kteří se podílejí na vzdělávacím procesu.

O akčním výzkumu hovoříme jako o cyklu, který je sestaven z pěti kroků:

- Formulace problému, který se objevil v praxi
- Představa o řešení problému a sběr informací
- Aktivita k zvolenému řešení
- Vyhodnocování výsledků aktivit a informací
- Modifikace problému a následný akční plán (Nezvalová, 2003).

Akční výzkum jsem realizovala ve vybrané mateřské škole, přičemž délka výzkumu trvala tři měsíce (říjen–prosinec). V první řadě byl formulován problém, který se objevil v praxi, tzn. nesprávné držení psací potřeby u dětí předškolního věku, přesněji dětí ve věku 3-5,5 let. Následoval sběr informací a představa o řešení daného problému. Dále byl zaznamenán výchozí stav držení psací potřeby u vybraných respondentů a na základě toho jsem sestavila program nápravných aktivit s použitím adaptéru – viz kapitola 3. V průběhu monitorovacího období byly sledovány a zaznamenávány změny či pokroky v držení psací potřeby, přičemž na konci výzkumu je uveden závěrečný stav jednotlivých dětí a jejich držení psací potřeby.

6.1.2. Strukturovaný rozhovor

Skutil (2011, s. 90-91) řadí strukturovaný rozhovor do jednoho z typu interview. Jedná se o rozhovor, kdy jsou předem připravené otázky a alternativy různých odpovědí. Strukturovaný rozhovor je dotazník, který je realizován ústní formou, při kterém nelze pořadí otázek měnit. Tento typ interview v porovnání s dalšími je považován za nejjednodušší typ jak z časové náročnosti, tak v jeho vyhodnocování, avšak jeho příprava musí být velmi kvalitní.

Součástí bakalářské práce je strukturovaný rozhovor, který obsahuje 5 otázek a podotázky, které se týkají rozvoje grafomotoriky ve vybrané MŠ. Osloveny byly tři učitelky, se kterými byl strukturovaný rozhovor realizován. Otázky jsou formulovány jasně a stručně, aby jim učitelky porozuměly.

Obsahem strukturovaného rozhovoru jsou následující otázky:

- 1) Máte doposud nějakou zkušenost, či alespoň povědomí o adaptéru? (násadka na fix)
- 2) Používáte v MŠ jiné pomůcky pro zlepšení a rozvoj grafomotoriky?
- 3) Jak pracujete s dětmi při rozvíjení grafomotoriky? (vysvětlete podrobněji)
 - Metody
 - Formy

- Jak často v týdnu
- Individuálně/skupinově
- Pomůcky

4) Jaké výsledky očekáváte po zavedení nácviku s adaptérem? (akční výzkum trvá 3 měsíce)

6.1.3. Pozorování

Pozorování je jednou z metod, při které sledujeme jevy, které jsou zachytitelné zrakem či jinými smysly. Při pozorování lze zjistit určité chování jedinců, skupiny či prostředí, ve kterém se daný jev odehrává. Hlavními předměty pozorování jsou nejčastěji osoby, jevy či předměty, se kterými osoby pracují. (Maňák a kol., 2005, s. 73)

Metodu pozorování jsem používala v průběhu celého monitorovacího období při každé návštěvě mateřské školy, při práci s dětmi i při komunikaci a řešení různých situacích s učitelkami či s vedením vybrané MŠ.

6.2. Charakteristika souboru šetření

V průběhu výzkumu jsme spolu s mentorkou komunikovaly se třemi učitelkami, které působí v dané mateřské škole a děti znají. Třídy v MŠ jsou rozděleny dle věku dětí, tudíž každá učitelka působí v homogenní třídě (2-3 roky, 3-5 let, předškolní děti 5-6 let). Učitelky mají různou délku pedagogické praxe.

Učitelka A: Délka pedagogické praxe je méně než 1 rok a p. učitelka pracuje s nejmladšími dětmi ve věku 2-3 let.

Učitelka B: Délka pedagogické praxe jsou 4 roky a p. učitelka pracuje s dětmi ve věku 3-5 let.

Učitelka C: Délka pedagogické praxe je 6 let a p. učitelka pracuje s předškolními dětmi ve věku od 5-6 let.

Ze strukturovaného rozhovoru je zřejmé, že učitelky používají podobné metody a formy práce a nahlíží na vzdělávací proces předškolních dětí obdobně.

Výzkumu se zúčastnilo 11 dětí z vybrané mateřské školy ve věku 3 – 5,5 let. Do výzkumu bylo tedy zapojeno jedno oddělení, protože jsou třídy v MŠ věkově homogenní. Z tohoto počtu se výzkumu zúčastnilo 8 holčiček a 3 chlapci.

6.3. Průběh šetření

Akční výzkum byl realizován v druhé polovině roku 2018 a monitorovací období trvalo 3 měsíce (říjen – prosinec). Jednalo se o přípravu dětí v MŠ pro správné držení psací potřeby za využití adaptéru. Naším cílem bylo dosáhnout zlepšení správného držení psací potřeby u dětí předškolního věku pomocí nápravného programu za využití adaptéru – viz kapitola 3. Před zahájením akčního výzkumu mi byla přidělena mentorka, která je zároveň i ředitelkou MŠ a se kterou jsem celý průběh konzultovala.

Před zahájením samotného nápravného programu jsme nejprve společně s mentorkou formulovaly problém, který nastal v praxi – nesprávný úchop psací potřeby a zaznamenali výchozí stav jednotlivých dětí. Prvním krokem byla návštěva MŠ, kdy mě mentorka seznámila s prostředím MŠ, a poté jsme společně vybraly 11 dětí ve věku 3-5,5 let, které se akčního výzkumu zúčastnily.

S mentorkou jsme sestavily nápravný program, který byl realizován v průběhu celého monitorovacího období. Před zahájením jsem byla seznámena se stručnými anamnézami dětí, se kterými budu pracovat, abych se o sledované skupině dětí dozvěděla více informací.

Celý program výzkumu probíhal následovně. Do dané mateřské školy jsem docházela vždy jednou v týdnu v ranních hodinách, kdy děti mají volnou hru, abych svým působením nenarušila zbytek denního režimu. Návštěva trvala pokaždé zhruba hodinu a půl až dvě hodiny a program byl shodný pro každé dítě. S každým dítětem jsem pracovala individuálně v jiné místnosti, aby nebylo ničím a nikým rušeno. Za celé monitorovací období proběhlo 12 návštěv, kdy jsem měla připravený program.

Během první návštěvy byl zdokumentován výchozí stav držení psací potřeby každého dítěte při spontánní kresbě, přičemž fotografie byla pořízena tak, aby nebyla vidět tvář dítěte.

Druhá až šestá návštěva obsahovala grafomotorická cvičení za využití adaptéru, tedy již zmiňovaný nápravný program – viz kapitola 3. V úvodních návštěvách se jednalo o uvolňovací grafomotorické cviky, neboli závodní dráhy. Dítě pracovalo s formátem A3.

Při sedmé návštěvě byl zdokumentován průběžný stav držení psací potřeby každého dítěte opět při spontánní kresbě, zda došlo k pokroku při využívání adaptéru, či nikoli.

Osmá až jedenáctá návštěva obsahovala opět grafomotorická cvičení s využitím adaptéru, přičemž grafomotorická cvičení nabývala obtížnosti.

Při závěrečné návštěvě byl zdokumentován konečný stav spontánního úchopu psací potřeby každého dítěte při volné kresbě.

V průběhu všech návštěv bylo do nápravného programu zařazováno i cvičení na jemnou motoriku. Jednalo se například o skládání kostek, plnění sklenice těstovinami, připínání kolíčků na šňůru, navlékání větších korálků apod. Neméně důležitou roli zastávala i metoda pozorování.

Během monitorovacího období jsem zrealizovala s p. učitelkami strukturovaný rozhovor, při kterém jsem se měla dozvědět o průběhu grafomotorické přípravy dětí ve věku 3-6 ve vybrané MŠ. Strukturovaný rozhovor probíhal s každou paní učitelkou individuálně a po předchozím souhlasu byl rozhovor nahráván, následně přepsán a záznam smazán.

Celý výzkum probíhal v anonymní rovině. Dětem jsem přiřadila fiktivní jména, tudíž nikde není uvedeno pravé jméno dítěte a děti byly dokumentovány vždy tak, aby nebyla vidět jejich tvář. Nejsou uvedena pravá jména učitelek ani název vybrané mateřské školy. Vyhodnocené výsledky jsou použity pouze pro výzkumné účely této práce.

7 Výsledky šetření

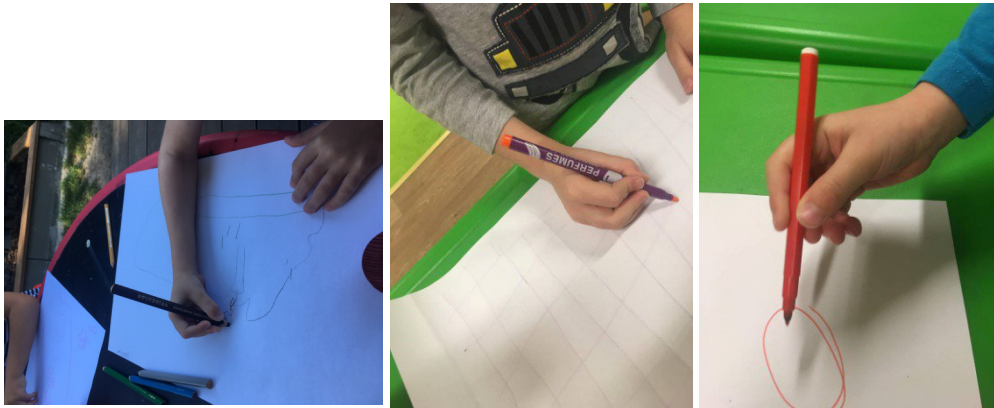
Tato kapitola zahrnuje výsledky šetření akčního výzkumu, který probíhal ve vybrané MŠ a bylo pro něj zvoleno 11 dětí ve věku 3-5,5 let. Strukturovaný rozhovor proběhl ve stejné MŠ a zúčastnily se ho 3 paní učitelky z vybrané MŠ.

7.1. Výsledky akčního výzkumu

Výzkum zahrnuje 11 dětí, které byly zapojeny do výzkumného šetření a u kterých byl identifikován nesprávný úchop psací potřeby. V této podkapitole je popsáno a okomentováno jednotlivě každé dítě za celé monitorovací období. Nejdříve je uvedena stručná anamnéza jednotlivého dítěte, pohlaví a věk. Každému dítěti je přiřazeno fiktivní jméno v abecedním pořadí (A-L). Ve výsledcích akčního výzkumu je popsáno jednotlivě každé dítě, u kterého je vždy úchop psací potřeby doložen fotografií, která se skládá ze tří částí. V první části je uveden výchozí stav úchopu psací potřeby, který je popsán, následuje druhá část, ve které je zaznamenán průběžný stav úchopu psací potřeby a ve třetí části výsledný stav držení psací potřeby a závěrečný komentář, zda došlo k pokroku, či nikoli a důvody, proč jsou výsledky u konkrétního dítěte takové.

1) Dítě Alex

Alex nastoupil do MŠ v září roku 2017 a je 4 roky a 5 měsíců starý. Je velmi plachý a tichý, do MŠ dochází pouze na dopoledne. Rodiče jsou na něj fixovaní a věnují mu přehnaně úzkostnou péči. Hrubá i jemná motorika je pod normou a kresba vývojově zaostalá. Alex se straní kolektivu a kontaktu s dětmi, většinou pouze pozoruje, nezapojuje se. Adaptace byla dlouhá a je stále velmi těžká. Alex nemá rád změny a ruch kolem sebe. Paměť a pozornost je výběrová, kolísavá, spíše pod normou.

Obrázek 13: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,

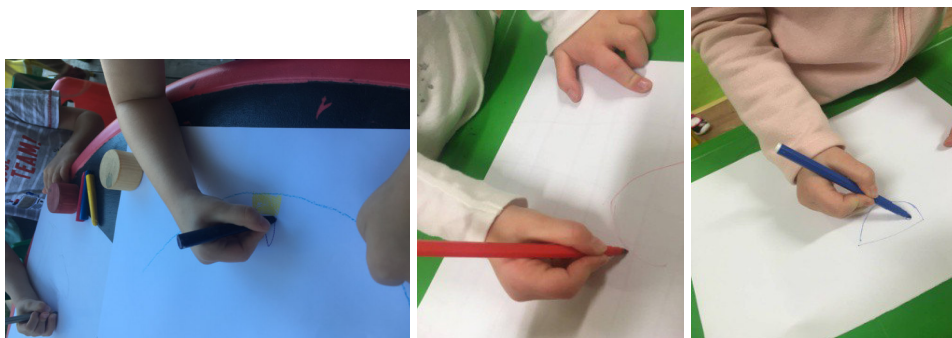
zdroj: vlastní

Na obrázku 13 je zdokumentován výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o hrníčkový úchop s nízkým křečovitým držením psací potřeby – viz kapitola 2. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu psací potřeby, přičemž hrníčkový úchop stále přetrvává, vymizelo nízké držení psací potřeby, křeč a přítlak zůstává. Závěrečný stav úchopu psací potřeby je v pravé části obrázku, kdy stále přetrvává hrníčkový úchop, avšak zcela vymizel přítlak a křeč. Ruka je až příliš uvolněná, nezpevněná.

Komentář: V průběhu monitorovacího období chlapec při práci s adaptérem dvakrát chyběl. Při činnostech byl po celou dobu nesoustředěný, neprojevoval žádný zájem o činnosti, nedal najevo žádné emoce. Byl velmi tichý a plachý, nerozvíjel komunikaci, spíše pouze odpovídal. I po zavedení adaptéru stále přetrvává nesprávný úchop psací potřeby, avšak pokrok je značný. Domnívám se, že pokud by se s chlapcem pracovalo s adaptérem intenzivněji, časem dojde ke správnému špetkovému držení psací potřeby.

2) Dítě Bětko

Bětko nastoupila do MŠ v září 2017 a je 4 roky a 10 měsíců stará. Jemná i hrubá motorika je nad normou. Bětko velmi ráda kreslí a vyrábí, zkouší již i písmena. Adaptace byla od počátku velmi rychlá, snadno se zapojila do kolektivu dětí a doposud je „lídr“ skupiny. Inklinuje ke starším dětem. Paměť a pozornost je na vysoké úrovni.

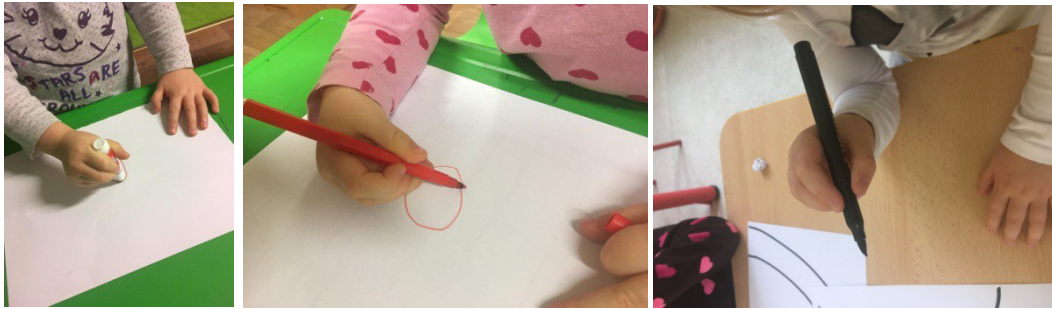
*Obrázek 14: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,
zdroj: vlastní*

Na obrázku 14 v levé části je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který se blíží ke špetkovému držení, avšak jedná se o nízké, lehce křečovité držení, kdy ukazovák i palec jsou v mírné křeči a ruka je posazená příliš blízko hrotu, viz kapitola 2. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu, přičemž stále přetrvává lehké křečovité držení ukazováku i palce a stále je ruka posazená příliš blízko hrotu. V pravé části obrázku můžeme vidět značný pokrok v posunutí ruky, již není tak blízko hrotu. Dále si můžeme povšimnout, že vymizelo křečovité držení a palec s ukazovákem jsou již zcela uvolněné.

Komentář: Bětkino chování a přístup k činnostem přesně kopírovalo její výchozí anamnézu. Bětka se na činnosti vždy moc těšila, jevila o ně zájem a bavily ji. Společnou komunikaci jsme vzájemně rozvíjely. Ráda vyzdvihla svůj názor a uměla si ho obhájit. Při činnostech byla vždy soustředěná a pozorná. Paměť byla na dobré úrovni. Během nápravného programu Bětka ani jednou nechyběla a při činnostech pracovala s nadšením a s radostí. Přesně věděla, co se po ní žádá. Bětka již od počátku měla značný potenciál, který nápravným programem vedl ke správnému držení psací potřeby. Zároveň je ale za potřebí nepodcenit tuto skutečnost a adaptér zařazovat i nadále.

3) Dítě Cecilka

Cecilka nastoupila do MŠ v září roku 2018 a je 3 roky a 10 měsíců stará. Jemná motorika i hrubá motorika je v normě. U dívky proběhla adaptace velmi rychle, ráda se zapojuje do společných aktivit, hraje různé hry a ráda kreslí. Zprvu řešila vše za svou sestru (dvojče), která je plašší. Cecilka je veselá a komunikativní, paměť a pozornost lehce kolísavá.

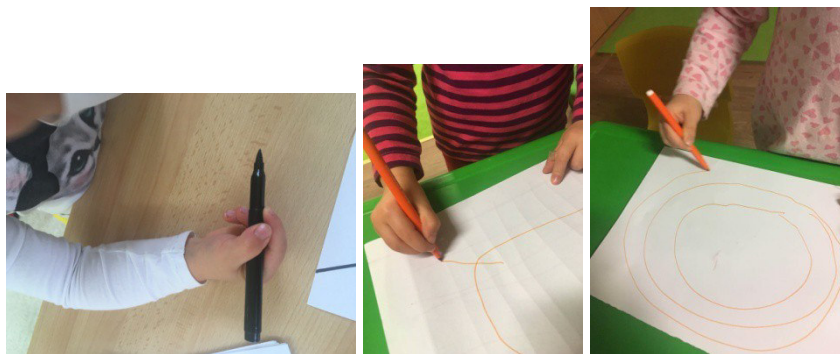
Obrázek 15: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,
zdroj: vlastní

Na obrázku 15 v levé části je zaznamenán výchozí stav držení psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o hrstičkový úchop, kdy palec drží tužku, prsteníček podpírá a prostředníček s ukazovákem jsou položeny seshora. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu psací potřeby, kdy hrstičkový úchop stále přetrvává a ukazovák je mírně ohnutý dovnitř. V pravé části obrázku můžeme vidět závěrečný stav úchopu psací potřeby, kdy částečně vymizel hrstičkový úchop, který se mění ve špetkový úchop ukazovák je správně položen a uvolněn na psací potřebě.

Komentář: Cecilka v průběhu monitorovacího období chyběla pouze jednou. Anamnéza dívky přesně odpovídá i jejímu chování při činnostech. Dívka jevila o činnosti značný zájem, byla zvědavá a velmi bystrá. Cecilka byla při činnostech velmi komunikativní a komunikaci jsme vzájemně rozvíjely. Při činnostech byla velmi soustředěná a pamatovala si i aktivity z předchozích návštěv. Aktivity s adaptérem bych určitě zařazovala i nadále, aby se špetkový úchop psací potřeby fixoval a upevnil.

4) Dítě Dorka

Dorka nastoupila do MŠ v září roku 2018 a je 3 a 10 měsíců stará. Jemná a hrubá motorika je lehce pod normou, zejména manipulace s nůžkami. Adaptace byla těžší, je plačtivá a stýskavá – nyní v normě. Do činností se Dorka plně zapojuje, komunikuje a pomáhá mladším dětem. Paměť a pozornost lehce kolísavá, je v péči logopeda.

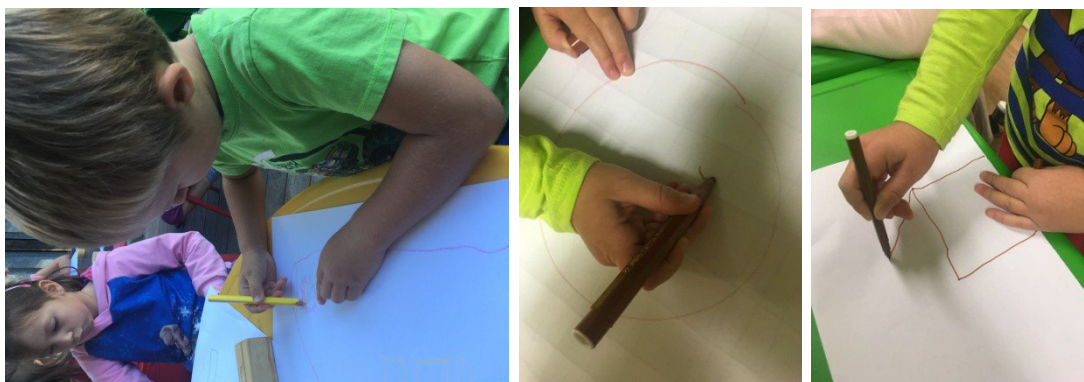
Obrázek 16: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,
zdroj: vlastní

Na obrázku 16 je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o špetkový úchop s palcem, kdy prostředníček podpírá, ukazováček je shora, ale palec je příliš vysunutý a ohnutý přes psací potřebu, viz kapitola 2. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu, který přetrvává stejný, jako u výchozího stavu. V pravé části obrázku můžeme vidět závěrečný stav úchopu, kdy stále přetrvává sice špetkový úchop, ale palec je v mírné křeči. Lze ale uvést, že jistý pokrok Dorka během monitorovacího období udělala.

Komentář: Dorka odpovídá úvodní anamnéze. Do činností se zapojovala ráda, ale větší zájem o ně neměla. Vždy udělala to, co se po ní žádalo, a šla si po svém. Komunikace s Dorkou byla na velmi dobré úrovni. Ráda se smála a měla dobrou náladu. Fixace na své dvojče, které se oni staralo, stále přetrvává a má v ní jistou oporu. Pozornost i paměť byla při činnostech na dobré úrovni. Myslím, že pokud se bude i nadále s Dorkou pracovat s pomocí adaptéru, křeč z palce zcela vymizí.

5) Dítě Emil

Emil nastoupil do MŠ v září roku 2017 a je 4 roky a 9 měsíců starý. U Emila byla velmi složitá a těžká adaptabilita, do MŠ dochází pouze na dopoledne a do činností se příliš nezapojuje. Je velmi konfliktní, citově chladnější a emočně velmi nestabilní. Jemná i hrubá motorika je u Emila lehce pod normou, je velmi křečovitý a skoro neustále je v tenzi. Pozornost lehce kolísavá, paměť je na dobré úrovni. Emil je v logopedické péči.

Obrázek 17: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,

zdroj: vlastní

Na obrázku 17 je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o ne příliš častý úchop, o tzv. klarinetový úchop, kdy je palec v opozici vůči ostatním prstům. Prsty nemají potřebu vytvářet pohyb, ten vychází ze zápěstí a lokte. Ruka většinou není položena na podložce a tužka stojí na špičce, někdy směřuje od těla. V prostřední části je zobrazen průběžný stav úchopu, kdy klarinetový úchop stále přetrvává. V pravé části obrázku můžeme vidět závěrečný stav úchopu psací potřeby, který se výrazně nezměnil a stále se jedná o nesprávný, klarinetový úchop psací potřeby.

Komentář: Emil v průběhu monitorovacího období vykazoval značný a důrazný nezájem. Z předchozích návštěv si nic nepamatoval, nezajímal se o činnosti a nebavily ho. Bylo vidět, že činnosti ho spíše „otravují“. To můžeme vidět i na záznamech fotografie, kdy vlastně nedošlo za celé monitorovací období k většímu pokroku. Práce s Emilem je velmi obtížná, těžko se namotivuje a činnosti ho nezajímají. Komunikaci nijak nerozvíjel. Myslím si, že aby byl u Emila výraznější pokrok v úchopu psací potřeby, bylo by zapotřebí s ním pracovat velmi intenzivně a volit jiné formy a metody práce.

6) Dítě František

František nastoupil do MŠ v listopadu roku 2017 a je 4 roky a 3 měsíce starý. František je velmi živý a soutěživý chlapec. Hrubá motorika v normě, jemná motorika je u Františka lehce pod normou. František je emočně lehce nestabilní – prohru, vyřazení ze hry nese špatně, považuje to za neúspěch, selhání. Adaptace byla

u Františka velmi rychlá, paměť a pozornost někdy kolísá, je v logopedické péči. Výtvarné a pracovní činnosti nevyhledává.

*Obrázek 18: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,
zdroj: vlastní*

Na obrázku 18 v levé části je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o nízké křečovitě držení umocněné velmi nevhodným výběrem kreslicí potřeby, kdy konec kreslicí potřeby je v dlani. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu psací potřeby, který je stále nesprávný – pěstičkové držení na konci psací potřeby. V pravé části obrázku můžeme vidět závěrečný stav úchopu psací potřeby, přičemž došlo k výraznému zlepšení. Lze již vidět téměř správné špetkové držení psací potřeby, kdy ukazovák je zcela uvolněný, palec je lehce přes a prostředník by měl být více vysunutý a podpírat psací potřebu.

Komentář: František často chyběl v první části monitorovacího období, což můžeme pozorovat i na obrázku, kdy výchozí a průběžný stav úchopu se příliš neliší. Značný pokrok nastal při závěrečném úchopu, kdy mezi tím nechyběl ani jednou a aktivit s adaptérem se účastnil. František byl při činnostech velmi bystrý, zvědavý a nadchnutý. Komunikaci rozvíjel, povídal mi zážitky, které se mu přihodily. O činnosti jevil zájem a bavily je. Závěrečný stav mě velmi kladně překvapil. V každém případě bych v aktivitách, kde je zařazen adaptér pokračovala, aby se úchop upevnil bez odchylek a nadále fixoval správný špetkový úchop.

7) Dítě Gábinka

Gábinka nastoupila do MŠ v lednu 2018 a je 3 roky a 10 měsíců stará. Gábinka je velmi tichá, ale milá holčička. Adaptace byla složitější a těžší, vyžadovala přítomnost

starší sestry z vyššího oddělení. Hrubá motorika v normě, jemnou motoriku má Gábinka lehce pod normou. Paměť a pozornost kolísavá. Gábinka je emočně nestabilní – velmi plačtivá.

Obrázek 19: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,

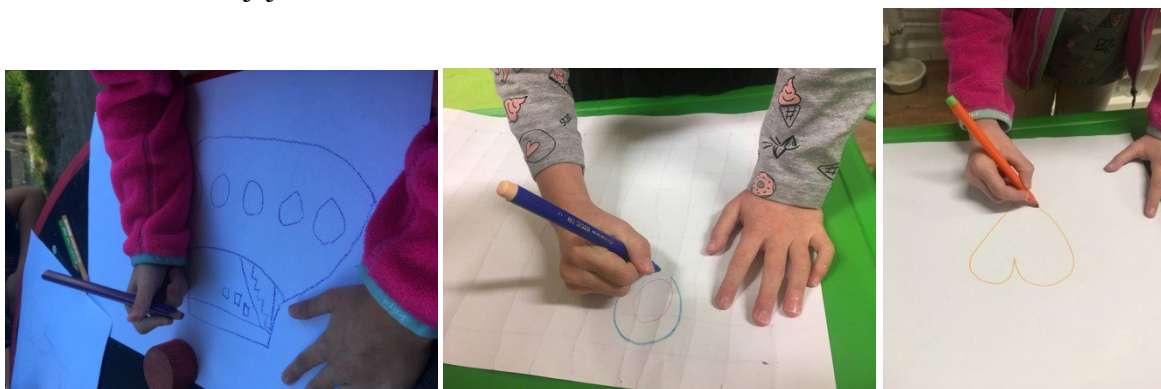
zdroj: vlastní

Na obrázku 19 je v levé části zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se pěstičkový úchop, kdy je palec ohnutý přes psací potřebu, a ostatní prsty jsou sevřeny v pěst, viz kapitola 2. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu, který se zcela změnil v hrníčkový úchop, přičemž ale palec drží, prostředníček podpírá a zároveň je posazený shora a ukazovák je uvolněný jako při špetkovém úchopu. V levé části obrázku lze vidět závěrečný stav úchopu, který se změnil do křečovitého držení ukazovákem shora, ale přes psací potřebu. Závěrečný stav úchopu tedy není správný a v průběhu nápravného programu se u Gábinky velmi často úchopy měnily.

Komentář: Gábinky anamnéza zcela odpovídá výsledkům nápravného programu. Můžeme zde vidět, že Gábinka není soustředěná a pozorná, paměť velmi kolísá. To můžeme vidět na záznamu jejího úchopu. Při každém setkání Gábinka vzala psací potřebu do ruky jinak, než předchozí návštěvu. Nutné také zmínit, že si často přendávala psací potřebu z jedné ruky do druhé a kreslila, jak se jí právě psací potřeba dostala do ruky, nevěnovala tomu žádnou pozornost. Celkové chování Gábinky bylo velmi nesoustředěné, nejevila žádný zájem o činnosti, nechala se vyrušit i maličkostmi. S programem, ve kterém je zapojen adaptér bych určitě pokračovala, ale domnívám se, že u Gábinky to bude chtít intenzivnější práci a individuální přístup.

8) Dítě Hanička

Hanička nastoupila do MŠ v lednu roku 2018 a je 5 roků a 5 měsíců stará. Hanička je velmi milá, tichá holčička, která se kolektivu spíše straní. Adaptace byla velmi těžká a dlouhodobá, chodí pouze na dopoledne. Je velmi úzkostlivá, nemá ráda změny. Hanička příliš nekomunikuje a paměť s pozorností kolísají. V MŠ má speciální režim vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu.

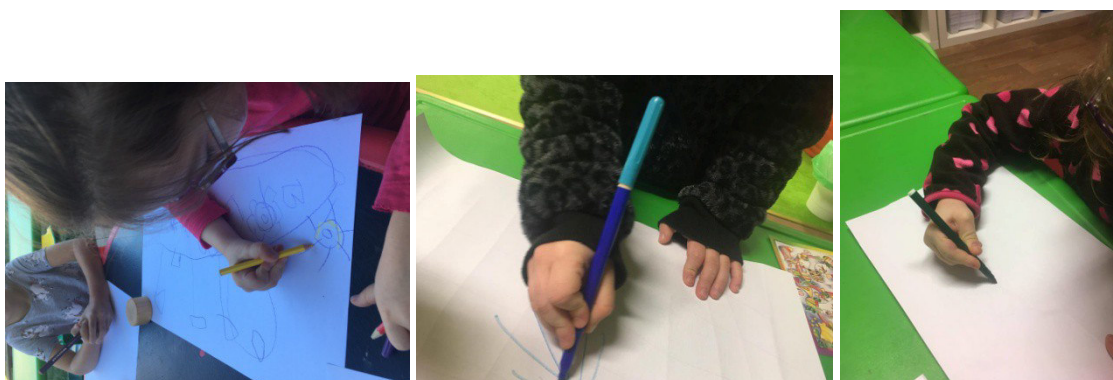
*Obrázek 20: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby,
zdroj: vlastní*

Na obrázku 20 vlevo je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o špetkový úchop s palcem přes a k tomu je přidružen i křečovitě prohnutý ukazovák, viz kapitola 2. Průběžný stav úchopu psací potřeby je zobrazen v prostřední části obrázku, kdy se jedná stále o špetkový úchop s palcem přes, ale lze pozorovat mírný pokrok v postavení ukazováku – není již tak křečovitě prohnutý. Závěrečný stav úchopu psací potřeby je v pravé části obrázku, ve kterém Hanička vykazuje značný pokrok a jedná se již o správný, špetkový úchop psací potřeby. Palec přes i křečovitě prohnutí ukazováku zcela vymizelo.

Komentář: Hanička v průběhu monitorovacího období dvakrát chyběla. V průběhu programu jevila velký zájem o činnosti, komunikovala a vyprávěla různé příběhy. Byla velmi přátelská a milá. Pozornost Haničky byla na velmi dobré úrovni a můžeme u ni sledovat posun od nesprávného ke správnému úchopu psací potřeby. I přes její zdravotní stav byla velmi učenlivá a nevyžadovala speciální podmínky.

9) Dítě Janička

Janička nastoupila do MŠ v únoru roku 2017 a je 5 let a 5 měsíců stará. Janička má velmi pomalé tempo a paměť s pozorností velmi kolísá. Jemná motorika lehce pod normou, hrubá motorika podprůměrná. Janička těžko respektuje autoritu, chybí jí vnitřní řád. Nerespektuje pravidla, donedávna řešila spory tělesným ubližováním. Příchod do MŠ byl však plynulý, ale často chodí do MŠ velmi pozdě (údajně nejde spát dříve, než o půlnoci).

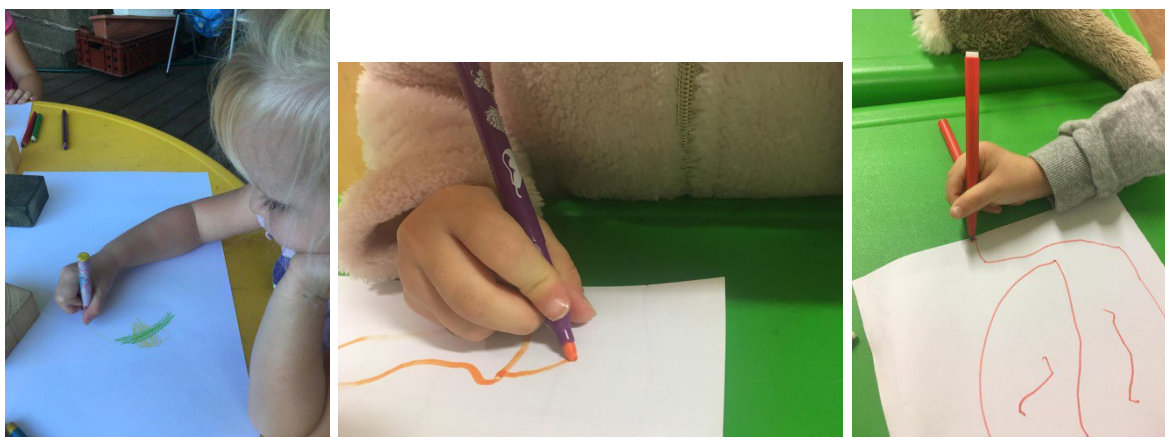
Obrázek 21: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby, zdroj: vlastní

Na obrázku 21 v levé části je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný- jedná se o křečovitě držení s prohnutým ukazovákem a hrníčkový úchop, kdy palec drží tužku, prsteníček podpírá a prostředníček s ukazovákem jsou položeny seshora. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu, kdy stále přetrvává křečovitě držení s prohnutým ukazovákem a hrníčkový úchop. V pravé části obrázku můžeme vidět závěrečný úchop psací potřeby, přičemž stále přetrvává křečovitě držení, avšak došlo k vymizení hrníčkového úchopu, prostředník již podpírá.

Komentář: Janiččino chování a přístup odpovídalo úvodní anamnéze. Při činnostech byla velmi nepozorná, nejevila o činnosti žádný zájem. Paměť s pozorností byla u Janičky pod normou. Příliš nerespektovala pokyny a jednoduché úkoly, které jí byly zadané. Většinou koukala po třídě a nevěnovala mi žádnou pozornost. Mě jako autoritu nepřijala a nerespektovala. Janička i přes její nezájem udělala značný pokrok v úchopu, avšak práce s adaptérem by měla pokračovat i nadále se značnější individuální péčí a intenzitou.

10) Dítě Karolínka

Karolínka nastoupila do MŠ v listopadu roku 2017 a je 3 roky a 5 měsíců stará. Karolínka je velmi milá, drobná holčička. Je velmi tvrdohlavá a zarputilá. Má velmi pomalé pracovní tempo, jemná i hrubá motorika je lehce pod normou. Výtvarné ani pracovní činnosti nevyhledává. Často se neúčastní společných aktivit, vynucuje si pozornost jakýmkoliv způsobem. Když chce, dokáže být samostatná a cílevědomá. Paměť a pozornost kolísavá.

Obrázek 22: Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby, zdroj: vlastní

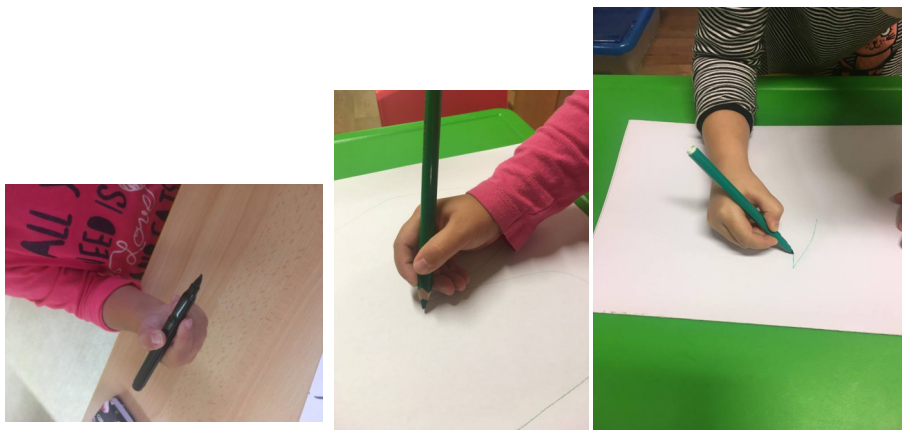
Na obrázku 22 v levé části je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o nízké křečovitě držení, přičemž palec i ukazováček drží příliš křečovitě – velký tlak na psací potřebu, z toho důvodu se také ukazováček prohýbá, psací potřeba je držena velmi blízko hrotu. V prostřední části obrázku je zobrazen průběžný stav úchopu, kdy stále přetrvává nízké držení psací potřeby, ale křeč takřka vymizela. Závěrečný stav úchopu psací potřeby lze vidět v pravé části obrázku, kdy postavení ruky je výše, tudíž se nejedná o příliš nízko posazení ruky, palec je však mírně přes psací potřebu.

Komentář: Karolínka během monitorovacího období dávala najevo, že má svůj vlastní „svět“, ve kterém žije. Nic ji nedokázalo „rozhodit“, její pracovní tempo bylo na velmi pomalé úrovni a při činnostech nijak komunikaci nerozvíjela. Činnosti dokončila a šla si opět hrát, nevěnovala mi žádnou pozornost. I přesto se snažila činnosti

vykonávat poctivě, byť jsem jí úkol musela i několikrát zopakovat. Domnívám se, že pokud práce s adaptérem bude u Karolínky stále zařazená do týdenního programu, bude vést ke správnému navození psací potřeby, tedy špetkovému úchopu.

11) Dítě Linda

Linda nastoupila do MŠ v září 2016 a je 4 roky a 9 měsíců stará. Linda je velmi milá a šikovná holčička. Adaptace u ní proběhla velmi rychle a brzy se stala součástí kolektivu. Linda ráda kreslí, vyrábí, tančí, zpívá a jemná i hrubá motorika je v normě. Paměť s pozorností jsou u Lindy také v normě a je velmi zvědavá. Je učenlivá a inklinuje ke starším dětem, je jedním z „lídrů“ skupiny. Linda je vůči druhým velmi empatická a emočně stabilní.

Obrázek 23: *Výchozí, průběžný a závěrečný stav úchopu psací potřeby, zdroj: vlastní*

Na obrázku 23 vlevo je zaznamenán výchozí stav úchopu psací potřeby, který je nesprávný – jedná se o špetkový úchop s palcem přes, viz kapitola 2. Průběžný stav úchopu psací potřeby je zobrazen v prostřední části obrázku, kdy nastala změna v úchopu, přičemž se jedná o špetkový úchop, ale ukazovák je nezpevněný a velmi povolený. Závěrečný stav úchopu psací potřeby je v pravé části obrázku, ve kterém Linda vykazuje značný pokrok a jedná se již o správný, špetkový úchop psací potřeby.

Komentář: Linda se zúčastnila nápravného programu bez jediné absence. Při činnostech byla soustředěná a pozornost byla na vysoké úrovni. Vzájemnou komunikaci rozvíjela, těšila se vždy na můj příchod a byla nabitá pozitivní energií a náladou. O činnosti jevila zájem a bavily ji. Linda je velmi učenlivá, dokazuje to i pokrok v úchopu psací potřeby, který se proměnil ve správný, špetkový úchop.

7.2. Vyhodnocování strukturovaného rozhovoru

Strukturovaný rozhovor byl realizován se třemi učitelkami, které působí ve vybrané mateřské škole. S každou byl strukturovaný rozhovor realizován individuálně za shodných podmínek, nezávisle na odpovědích ostatních.

1) Máte doposud nějakou zkušenost, či alespoň povědomí o adaptéru (násadka na fix)?

Všechny učitelky uvedly, že ani jedna nemá doposud žádnou zkušenost s využíváním adaptéru a tuto násadku na fix dosud neznaly.

2) Používáte v MŠ jiné pomůcky pro zlepšení a rozvoj grafomotoriky?

Učitelky se shodly na pomůckách, které využívají pro rozvoj grafomotoriky. Mezi nejčastější pomůcky řadí pískovnici, tabuli, velké formáty a plochy A3, křídly a listy.

3) Jak pracujete s dětmi při rozvíjení grafomotoriky?

- Metody

V této podotázce se učitelky shodly na metodách rozvoje grafomotoriky. Uvádí grafomotorické cvičení, grafomotorické a pracovní listy, cvičení na uvolnění ramenního kloubu a zápěstí. Uvedly také psaní, či kreslení do pískovnice.

- Formy

Všechny učitelky uvedly jak individuální formou, tak skupinovou formu činností při rozvoji grafomotoriky.

- Jak často v týdnu

Každá učitelka uvedla odlišnou odpověď rozvíjení grafomotoriky. Jedna učitelka uvedla rozvoj grafomotoriky pouze jednou za čtrnáct dnů. Druhá uvedla, že cvičení na rozvoj grafomotoriky provádí s dětmi dvakrát do týdne a třetí učitelka uvedla, že krátké cvičení zařazuje denně.

- Individuálně/skupinově

Všechny učitelky se shodly v odpovědi, že s dětmi pracují skupinově i individuálně.

- Pomůcky

Všechny učitelky se shodly, že nejčastější pomůckou pro rozvoj grafomotoriky, kterou využívají, je pískovnice a tabule. Dále uvádí křídly, velké formáty papíru a malbu štětcem.

4) Jaké výsledky očekáváte po zavedení nácviku s adaptérem? (akční výzkum trvá 3 měsíce)

Všechny učitelky se shodly na odpovědi, že očekávají zlepšení úchopu psací potřeby u sledovaných dětí a uvolnění ruky.

Závěr

Dětství je charakterizováno jako nejpřirozenější a nejradostnější etapa lidského života. Významnou roli při postupném začleňování do společnosti, výchově a vzdělávání zastupuje nejenom rodina, nýbrž i pedagog v mateřské škole. Celé období, kdy dítě dochází do mateřské školy, by pro něj mělo být radostné a zábavné a mělo by se vždy do mateřské školy těšit. Důležitou roli na počátku výchovně-vzdělávací cesty zastupuje pedagog, který má v tomto období především za úkol připravit dítě na vstup do povinné školní docházky. Se školní úspěšností je spjata bezproblémové osvojování psaní, pro které je důležitý i úchop psací potřeby.

Teoretická část této práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se zabývá charakteristikou dítěte předškolního věku, přičemž je v této kapitole zmíněn kognitivní, motorický a socializační vývoj dítěte. Další kapitola pojednává o přípravě dítěte na správné pracovní návyky, které jsou významnou součástí při přípravě správného držení psací potřeby. Dále tato kapitola zahrnuje druhy úchopů psací potřeby, se kterými se v MŠ setkáváme nejčastěji. Další oddíl teoretické části se věnuje grafomotorice v předškolním věku, ve kterém jsou uvedeny uvolňovací a rozvíčovací grafomotorické cviky, grafomotorické cviky a prvky, a také vymezení pojmu laterality. Poslední součástí teoretické části práce jsou nástavce a držáky na psací potřeby, které se používají na přípravu správného držení psací potřeby. V této kapitole je uveden adaptér od společnosti Centropen, pomocí kterého jsem realizovala praktickou část této práce.

K praktické části byly vymezeny následující cíle. První cíl je ověření účinnosti práce s adaptérem při nácvičení správného držení psací potřeby dětmi v MŠ. Druhý cíl byl vymezen jako identifikace grafomotorické přípravy dětí ve věku 3-6 let na základě strukturovaného rozhovoru ve vybrané MŠ. K těmto cílům se vztahují tři výzkumné otázky, přičemž první dvě se pojí k prvnímu cíli a třetí otázka se vztahuje k cíli druhému.

První výzkumná otázka zjišťovala, *jaký je výchozí stav úchopu psací potřeby u sledované skupiny dětí předškolního věku na začátku monitorovaného období.*

Můžeme konstatovat, že na začátku monitorovacího období bylo zjištěno, že žádné dítě předškolního věku ze sledované skupiny nedrží správně psací potřebu a je tedy nutné zapojení nápravného programu. Mezi dětmi byly značné rozdíly. Některé děti, zejména holčičky, se ke správnému špetkovému úchopu blížily, avšak s odchylkami. U dalších dětí byly zřejmé typické druhy nesprávného úchopu psací potřeby. Domnívám se, že úchop každého dítěte byl ovlivněn i volbou psací potřeby.

Druhá výzkumná otázka se zaměřila na *změny v úchopu psací potřeby, které byly zaznamenány při závěrečném šetření po uplynulém monitorovaném období*. Po uplynulém monitorovacím období při závěrečném úchopu psací potřeby jednotlivých dětí byly zjištěny následující výsledky. Z jedenácti sledovaných dětí, všechny udělaly značný pokrok v úchopu, avšak ne u všech se povedl navodit správný špetkový úchop. U pěti dětí stále přetrvává nesprávný úchop psací potřeby různých druhů. Další tři děti ze sledované skupiny pokročily v úchopu psací potřeby tak, že se již jedná o špetkový úchop, avšak s drobnými odchylkami, jako je například lehká křeč či prohnutý ukazovák. U třech dětí se v průběhu monitorovacího období podařilo navodit správný špetkový úchop psací potřeby, který je ale za potřebí nadále fixovat. Myslím, že práce s adaptérem je velmi účelná a má v praxi smysl. Pokud bude adaptér zařazován do grafomotorické přípravy i nadále, veřím, že zanedlouho dojde k navození správného držení psací potřeby u všech sledovaných dětí. Domnívám se, že pokud by se s adaptérem pracovalo intenzivněji, než jednou za týden, byly by výsledky značně efektivnější.

Třetí výzkumná otázka posuzovala, *jaké metody a pomůcky pro rozvoj grafomotoriky využívají paní učitelky ve vybrané MŠ*. Tato výzkumná otázka byla realizována pomocí strukturovaného rozhovoru s p. učitelkami ve vybrané MŠ. Strukturovaného rozhovoru se zúčastnily tři paní učitelky, každá z jiného oddělení a každá s různou délkou pedagogické praxe. Ze strukturovaného rozhovoru bylo zjištěno, že všechny tři paní učitelky se ve většině odpovědí shodují. Mezi metody, které využívají pro rozvoj grafomotorické přípravy zařadily zejména uvolňovací cvičení, při kterém využívají pískovnici, grafomotorické cvičení a uvolňování zápěstí. Mezi pomůcky zařadily tabule, knížky, velké plochy formátu A3, štětce, pískovnici a křídly. Adaptér, jako pomůcku pro přípravu správného držení psací potřeby uvedly p. učitelky

jako novou a pro ně doposud neznámou. Rozvoj grafomotoriky je významnou součástí předškolního období a krátké cvičení by měly pedagogové v MŠ zařazovat nejlépe každý den hravou a nenásilnou formou.

Z této práce je zřejmé, že bychom neměli grafomotorický rozvoj dítěte podceňovat a měli bychom být v tomto směru důslední, abychom pomohli dětem k úspěšnému zvládnutí správného úchopu psací potřeby, který je důležitou součástí školní úspěšnosti dítěte po nástupu do povinné školní docházky.

Osobnost pedagoga v MŠ by měla být harmonizující a všestranná. Pedagog v MŠ je významnou součástí při přípravě dítěte na další vzdělávací cestu, která s sebou nese i jisté neúspěchy, či zklamání a právě role pedagoga má tyto obavy co nejvíce minimalizovat a ukázat dítěti správnou cestu a směr.

Věřím, že tato bakalářská práce a zejména praktická část poslouží pedagogům v MŠ, aby si uvědomili, jak důležité je, aby se dítě v předškolním věku naučilo správný špetkový úchop psací potřeby. S touto problematikou by se měl seznámit i každý rodič, aby úchop psací potřeby svého dítěte nepodceňoval a věnoval mu jistou pozornost.

Psaní této práce mi přinesla spoustu zkušeností a ukázala mi, co všechno musí pedagog obsáhnout při výchově a vzdělávání dětí předškolního věku.

Tato práce byla vytvořena s podporou projektu: Podpora pregramotností v předškolním vzdělávání reg.č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000663.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

ALLEN, K. Eileen a Lynn R. MAROTZ. 2002. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8614-4.

ANDERSON, Jean, Susan FISCHGRUND a Mary LOBASCHER. 1993. *Dobrý start do školy: Jak můžete připravit vašemu dítěti dobrý vstup do školy*. 2., dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-852-8266-6.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. 2011. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-0977-9.

KŘIVÁNEK, Zdeněk a Radka WILDOVÁ. 1998. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-860-3955-2.

KUTÁLKOVÁ, Dana a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2010. *Jak připravit dítě do 1. třídy: obratnost a kresba, smyslové vnímání, řeč a početní představy, výchova, školní zralost a její posouzení*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3246-6.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.

LISÁ, Lidka a Marie KŇOURKOVÁ. 1986. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, Život a zdraví. ISBN 08-084-86

MAŇÁK, Josef, Štefan ŠVEC a Vlastimil ŠVEC, ed. 2005. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-731-5102-2.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. 2013. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. 2., dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.

SKUTIL, Martin. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

THOROVÁ, K., 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

Vágnerová, M., 2000. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7179-308-0.

Internetové zdroje

Centropen. 2019. *Mini Colours 8070 s adapterem* [online]. Dačice V: ČR, [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://centropen.cz/cz/produkty/kreativni/182-mini-colours-8070-s-adapterem>

MŠMT. 2017. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online] Praha, ČR: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2017 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/45304_1_1/

Pomůcky na rozvoj grafomotoriky a psaní. 2014. *Grafomotorika a psaní u žáků s tělesným postižením* [online]. Praha: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity [cit. 2019-04-06]. Dostupné z:

<https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js14/grafomot/web/pages/05-02-pomucky.html>

PŘÍKLAD SPRÁVNÉHO A ŠPATNÉHO PSANÍ. *Jak správně psát* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.jak-spravne-psat.cz/priklad-spravneho-a-spatneho-psani/>

PSANÍ JE HRA. *Grafomotorika* [online]. Praha: Praha, 2019 [cit. 2019-04-07].

Dostupné z: <https://www.grafomotorika.com/>